

COMMENTARIA
IN
CANTICUM CANTICORUM.

CANONES QUI FACEM PRÆFERUNT CANTICIS.

CANON PRIMUS.

In aliis libris Veteris Testamenti Deus vocatur *Iehova, Adonai, Elohim, El*, cæterisque decem nominibus, quæ recenset et explicat S. Hieronymus, Epistola 136 ad Marcellam, quia in iis Deus agit cum Synagoga quasi cum ancilla, ideoque se Deum, Dominum, Governatorem, Fortem, Vindicem, Omnipotentem, Terribilem nominat : in Canticum vero hoc nullum tale nomen Dei est reperire quod terrorem incutiat, quia in eo agit cum Ecclesia, quasi cum sponsa dilectissima; unde se non nisi Sponsum, Patrem, Amicum, Amantem et Amatam, sive Dilectum nuncupat; quia hæc nomina amorem sponsæ excitant, fovent, accunt et augment. Ita Bellarminus, lib. 1 De Verbo Dei, cap. v.

SECUNDUS.

Crebra est hic enallage personarum, qualis solet esse in dramatis; modo enim loquitur in secunda, modo (sæpe mox) in tertia persona, etsi una eademque sit.

TERTIUS.

Cum Salomon, hujus carminis scriptor, divini erga homines amoris reseravit arcana, emisit est ex naturali amore universis animis longe notissimo, illius divini vires exprimere, ut inde discamus c. nostri amoris affectibus, in illius quasi augustissima adyta penetrare.

QUARTUS.

Canticum, hoc est carmen, ideoque metro astricatum, quod proinde nonnulli elegiacum esse censent ex hexametris et pentametris versibus conflatum. Verum prisca Hebræorum poesis perit; unde ratio et metrum prisce eorum carminis ignoratur.

QUINTUS.

Sicut in metaphoris et parabolis duplex est

sensus : *litteralis*, puta grammaticalis, qui est corticis litteræ; et *metaphoricus* sive parabolicus, qui est rei per metaphoram vel parabolam significatæ, qui verus et genuinus est parabolæ sensus, ideoque litteralis, etsi ab Honorio Augustodunensi, et nonnullis aliis vocetur *allegoricus*, id est metaphoricus et parabolicus.

SEXTUS.

Palæstinorum ritus et mores a cæterarum gentium ritibus et moribus valde differentes effecerunt, ut nonnullæ ex his similitudinibus arcanis ex mediæ vulgo rureve petite, non adeo concinne videantur exteris : cum tamen mira sit in illis ad res exprimendas efficacitas, et cum rerum proprietate congruit.

SEPTIMUS.

In Canticum hoc, æque ac in aliis parabolis, adduntur subinde emblemata ad elegantiam parabolæ, quæ proinde non est necesse, imo subinde est impossibile applicare rei per parabolam significatæ, ut cum Christus, *Matth. xxv*, in parabola *talentorum* ait herum plura vel pauciora talenta cuique fanulorum dedidisse secundum propriam virtutem : id enim herus facere solet. At Deus, ibi per herum significatus, id non facit: nam gratiam non distribuit secundum dignitatem et meritam naturæ, ut volebat Pelagius, sed mere gratis.

OCTAVUS.

Canticum hoc est drama, in quo multa non verbis et voce, sed actorum gestu et actione representantur, ut cum duellum, pugnam, convivium representant non loquendo, sed duellando, pugnando, convivando in theatro. Quare *actio* hic colloctioni personarum, quæ aliqui obscura et incoëcinna videtur, inserenda est, ut eam expleret et explicet. Imo drama sæpe est actio silens in qua mute persone agunt, nec verbis, sed gestibus rem representant. Rursum dramaticum

opus vel poema est, in quo solæ persone agunt absque poete interlocutione. Quocirca in Canticum non exprimitur, nec distinguitur, ubi sit vox sponsæ, ubi vox sponsi, ubi vox adolescentulorum; sed omnes indiscriminatim commiscuntur: atque hæc res magnam parit obscuritatem, quæ interpreti ex ipsa verborum sententia, et ex antecedentibus et consequentibus solerter elucidanda est, ut cuique suam vocem et loquendi vicem assignet.

NONUS.

Sponsus et sponsa affectibus amoris indulgent : unde non tam concinne et ordinate, quam affectuose loqui satagunt; ferunt enim incendii sui flammis, quocumque eos rapit amor.

DECIMUS.

Totalis et adequatus sensus litteralis hic est de eonnochie, sive conjunctione Christi et Ecclesie per fidem et amorem; *partialis* litteralis est de conjunctione Christi cum anima sancta, præsertim quæ studet perfectioni : hæc est enim pars et membrum Ecclesie; *partialis principalis* est de Christo et B. Virgine : hæc enim est præcipua pars, primumque membrum Ecclesie.

UNDECIMUS.

Canticum scriptum est instar dialogi, in quo interlocutores sunt, sponsus Christus, sponsa Ecclesia, sponsi sodales (puta apostoli et anime perfectæ), adolescentule comites sponsæ, id est anime in virtute nequam adultæ, sed teneræ, adolescentes tamen et crescentes in virtute.

Crebro in Canticis vinearum fit mentio, quia in iis sponsus ut vinitor, pastor et rucicola inducitur. Noster Sanchez probabiliter per vineam et vites in Canticis accipit fructes quæ fundunt balsamum, quales ipse esse censet esse cypros, aliasque arbores aromatiferas : *prime*, quia hæc florentes suavem expirant odorem, non viles, nisi paucae; *secundo*, quia S. Hieronymus, in epitaphio S. Pauli, ait : « Contemplata est balsami vineas in Engaddi; » et in cap. xxvii *Ezech.* : « Balsamum, inquit, quod nascitur in vineis Engaddi; » *tertio*, quia Septuaginta cum vineas dicunt florere, inuntur verbo *קצף*, quod a cypro deducitur; *quarto*, quia hebræum *קרם* *kerem*, id est *vineæ*, quilibet agrum vel hortum significat : unde *Judic. xv*, vocatur *kerem zait*, id est *vineæ olive* Et *Can. v*, pro messu Septuaginta vertunt, *vindemiant myrrham meam*. Hinc et *Petri*, indeque *Hispanti* in regno Granatensi *carmen* (quod derivatur ab hebræo *kerem*, l. e. vineæ, vocant hortum, quibuslibet arboreis constitum. Hinc et cap. vii, 41, pro *connochie* in *villis*, hebraice est *כפפרים* *baccopherim*, id est in cypris, quæ abundabant in Jericho et Engaddi; *quinto*, quia cyprus fundens balsamum similis est viti. Audi *Plinium*, lib. XII,

cap. xxv : « Hæc viti similior est quam myrto, malloolis seri dicitur nuper vinea ut vitis, implet colles vinearum modo. » Vineæ ergo sponsi non tam vitis et vini, quam cypri et balsami erant feraces. Hæc sententia vera est, sed partialiter. Vineæ enim hæc et cypros et vites et arboræ præsertim aromatiferas continent : sic Romam videmus in vineis esse hortos, viridaria, pomaria, agros et segetes. Imo in Lombardia idem ager fert segetes, fructus et uvas, adeoque idem campus est ager, pomarium et vinea; segetibus enim immiscuntur vites ulmis innixæ, et utrorumque limites circumcirea sunt arbores fructifere. Nam Salomon, qui hic grammaticè inducitur ut sponsus, et vineas vitium juxta Jerusalem, et vineas cypri balsamique in Engaddi habebat, ut patet cap. i, vers. 43 : « Botrus cypri, ait, dilectus meus mihi in vineis Engaddi; » et *Ecl. ii*, 4 : « Plantavi, inquit, mihi vineas, et sylvam lignorum germanianum. » Porro an cyprus sit frutex balsami ferax, disseram cap. i, vers. 13.

DUODECIMUS.

In Canticis subinde membrum corporis significat vestem, qua tegitur aut ornatur, ut cum cap. v, sponsi caput vocatur *aurum optimum*, caput sumitur pro corona capitis; hæc enim erat ex auro optimo. Sic cap. eodem, cum *venit* sponsæ dicitur *chareus*, *venter* sumitur pro zona qua ventrem tegebat et cingebat : hæc enim facta erat ex ehora. Hanc expositionem exigit honestas. Quis enim credat sponsam castissimam, ventrem nudum spectandum aut describendum exhibuisse? *Can. vi*, pro eo quod Noster habet : « Come capitis tui sicut purpura, » S. Ambrosius, serm. 17 in *Psalm. cxviii*, legit : « Ornatu capitis tui sicut purpura, » ubi per *comam* accipit ornatum comæ, puta coronam comæ infixam. Sic nonnulli per *ubera* et *umbilicum* intelligunt *mammillare*, puta velum tegens ubera et umbilicum, juxta illud *Catulli* in *Argonaut.*

Non tereti strophio lætantes vinea papillas.

Can. viii : « Pone me ut signaculum super cor tuum, » id est super bullam, qua tegitur et ornatur cor tuum : hinc enim rem summe amatam, v. g. deum vel idololum suum gentiles insculpere solebant, neque ac Hebræi, ut illius intuitu Dei sui semper membra refrigerarent, illumque in carnis et mente jugiter cogitarent et amarent. Simili modo apud oratores et poetas sæpe res vestita significat vestem, qua tegitur et vestitur, per me *tonymiam*. Sic *colum* significat collare quo tegitur; *crines* significant crinalia; *femur* femoralia; *thorax*, id est pectus, notat vestem qua tegitur, quæque exinde *thorax* dicitur. Sic *pes* significat calcæum, quo pes calcatur. Unde *quod Dent*, cap. viii, vers. 4, dicitur : « Vestimentum tuum, quo operior-baris, nequaquam vestustate defecit, et pes (id est calcæus) tuus non est subtritus, »

Vites in Canticis, quid?

Membra corporis in Canticis, modo in- tel ligantur.

clare exponitur *Deut.* cap. XXIX, vers. 5, ubi dicitur: « Non sunt atrita vestimenta vestra, nec calcemata pedum vestrorum vetustate consumpta sunt. » Hæc et plura noster Sanchez hic *Proleg.* 9 et 10.

DECIMUS TERTIUS.

Actiones, gestus et habitus apud Hebræos olim honesti et decori, apud alias gentes inhonesti et indecori astimati sunt; et vice versa. Quæque enim gens suos habet mores, ab aliis diversos; et quod olivans temporibus placuit, posterioribus disciplina. Hinc Hebræorum vestitus, incessus, modus nuptias contrahendi, sacrificandi, adorandi, comedendi, etc., fuit alius plane quam Græcorum et Latinorum, ut patet ex Levitico aliisque Scripturæ locis. Sic et Homerus, III *Iliad.*, scribit Thetim mentum et barbam Jovis manu apprehensa demulisse, ut eam deliniret, quod jam rusticum et barbarum haberetur. Sic Ulysses deprehensus in Troja supplex Hecubæ reginæ evadere, ut ejus clementia mortem evaderet, teste Euripide in *Hecuba*, quod modo crimen pene læsæ majestatis haberetur. Sic Amazones nuda mamma incedebant, ut liberis depugnarent. Unde Propertius libro III *Eleg.*:

Qualis Amazonidum nudatis bellica mamma
Turba.

Idem de virginibus Dianæ comitibus tradit Callimachus in hymno Dianæ. Et de Camilla Virgilius, *Æneid.* XI: « Nudum extra latus. » Idem fecisse Hebræas putant nonnulli, ideoque hic cap. IV, vers. 5, ubera sponsæ nuda dilaudari At jam honestas et castitas omnium pene gentium ab hac nuditate plane abhorret. De uberiis quid sentiendum dicam cap. IV, vers. 3.

DECIMUS QUARTUS.

Hebræi, dum induunt nomina, alludunt ad nominis etymon, illudque personæ vel rei, cui nomen induunt, competere significant, vel optant. Sic Adam dictus, quia formatus ex *adama*, id est terra; *Jacob*, id est *supplantator*, quia supplantavit Esau, *Gen.* XXVII; *Nabal*, id est *stultus*, quia superbe et stulte respondit militibus Davidis, I *Reg.* cap. XXV, 23. Sic virginem *קָמַחַת* *scaket*, id est *amygdalinam*, sive *vigilantem* ostendit Deus Jeremias cap. I, vers. 11: « Quia, inquit, ego vigilabo, » etc. Similes allusiones sunt in *primo* et *secundo* arboribus, sub quibus Susanna scelus se deprehendisse mentiebatur senes, *Daniel.* cap. XIII. Simili allusione sponsa hic vocatur *Sulamitis*, id est *Salomoniam*, sive Salomonis uxor, quasi a pacifico pacifica. Et cap. I: « Oleum effusum, inquit, nomen tuum, » hoc nomen est Messias, sive *Christus*, id est unctus oleo, ita copiose, ut illud in alios effundat. Crebro hic talia occurrunt.

DECIMUS QUINTUS.

Sæpe in Scriptura vocatur res talis, qualis foris apparet, etiam si revera in se non sit talis. Sic *Gen.* I, luna vocatur « luminare majus, » quia cetera terræ vicinis hominibus major, et quarta cum revera omnibus stellis sit longe minor. Sic *Ezod.* VII, virgæ a Magis converse dicuntur in serpentes; quia hominibus illa videbatur, cum revera, juxta Nyssenium, Justinum, Tertullianum et Rupertum, non essent aliud quam præstigiæ, quibus oculis illudabant, ut faciunt præstigiatores. Sic Joseph vocatur pater Jesu, et idola vocantur dii; et dum cometa discurrent, dicuntur stelle de celo cadere; atque extrema pars mundi et oculi dicitur, que nobis extrema apparet, cum tamen in globo rotundo (qualis est mundus) revera nulla pars sit extrema, sed omnes eant in orbem. Sic hic cap. V, sponsi caput dicitur simile auro, comæ palmis, oculi columbis, genæ aromatis, labia liliis, manus toro, venter ebori; sponse vero nasus, cap. VII, dicitur similis turri Libani, femora monilibus, umbilicus crateri, ubera hinculis, venter acervo tritici, oculi piscinis, quia eis similes apparebant, etsi revera tales non essent.

DECIMUS SEXTUS.

Olim uxores a viris nomen accipiebant, ut Cain uxor vocaretur *Caita*, Corneli *Cornelia*, Dionysii *Dionysia*, æque ac hic Salomonis sponsa ab eo vocatur *Sulamitis*. Rursus a quo insigne quis beneficium acceperat, jus nomen assumebat. Sic S. Cyprianus *Cæcili* nomen assumpsit a Cæcilio presbytero, qui eum ad Christum convertit; Eusebius Cæsariensis *Pamphilus* nomen sibi accepit a S. Pamphilo doctore et martyre; Josephus historicus *Flavi* prænomen sibi adjunxit a Flavio Vespasiano imperatore, qui eum honoribus auxit. Insuper in Scriptura eidem personæ et rei diversa nomina dantur, juxta varia idiomata. Sic S. Thomas Apostolus, hebraice *Thomas*, græce *Didymus*, latine *Gemellus* dicitur; S. Simon hebraice *Chananæus*, græce *Zelotes* cognominatur; Judas chaldaice *Thadæus* (id est uberalis), hebraice *Lebæus*, id est corculum nuncupatur, *Matth.* X; *Talitha* hebraice, græce vocatur *Dorcæ*, latine *Cæcra*, *Actor.* IX. Sic hebraice *Salomon* et *Sulamitis*, latine *pacificus* et *pacifica* indignantur.

DECIMUS SEPTIMUS.

Sponsus hic est Christus, sponsa est Ecclesia, et anima fidelis, non quælibet, aut peccatrix, sed sancta, imo perfectioni studens, et amore Christi flagrans. Hæc enim sola sponsæ Christi nomen meretur, cujus hic spiritualis amores et ardores divini describuntur. Ita esse patet ex ipsis Canticis verbis, ut cum dicitur cap. IV, 7: « Totâ pulchra es, amica mea, et macula non est in te; » et cum cap. II, 4, ait sponsa: « Introduxit me dilectus in

Res in
Scriptura
vocat
ur talis
qualis
foris
apparet.

estiam vinarum, ordinavit in me charitatem. Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore languet. » Rursus passim sponsus sponsam vocat *amicam*, *dilectam*, *pulehram* ut luna, *electam* ut sol. Et cap. II, 16, ait: « Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia; » et cap. IV, 9: « Vt veneras cor meum, soror mea sponsa; » et cap. VI, 8: « Una est columba mea, perfecta mea; » et cap. VII, 5: « Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis alluens, innixa super dilectum suum? » Denique Canticum non aliud, quam celestes amores Christi et animæ sanctæ spirat: peccatorum tamen subinde meminit, cum ab eis persecutionem se passam significat, ut cum ait cap. I, 5: « Nolite me considerare quod fœca sim, quia decoloravit me sol: filii matris meæ pugnaverunt contra me. » Aut cum eos convellere satagit, ut cum ait cap. IV, 8: « Coronaberis de capite Amannæ, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. » Audi S. Bernardum, *serm.* 61: « Sponsam nusquam in hoc toto opere adhuc nominat, nisi modo cum ad vineas itur, cum vino charitatis appropinquaret. Quæ cum venerit, et perfecta fuerit, faciet spiritale conjugium, et erunt duo in carne una, sed in uno spiritu, dicente Apostolo: Qui adheret Domino, unus spiritus est, » I *Cor.* VI, 17. Idem *serm.* 85: « Quam videris, inquit, relicto omnibus Verbo votis omnibus adherere, Verbo vivere, Verbo se regere, de Verbo concipere quod pariat Verbo, quæ possit dicere: Mihi vivere Christus est et mori lucrum, hanc puta conjugem, Verboque maritatum. » Idem docet Belarminus, *lib.* III *De Ecclesia militante*, cap. VII, respons. ad I; ac S. Hieronymus, *epist.* 140 *ad Principium*; atque Cassiodorus, S. Gregorius, Beda, Philo, Justus, Anselmus, Rupertus, ceterique Patres et interpretes ad illa *Cantic.* VI, 7: « Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinae, et adulescentularum non est numerus. Una est columba mea, perfecta mea. »

Porro hujus perfecti amoris quatuor sunt gradus et status, qui hoc Cantici libro ordine describuntur. *Primus* status amoris est actuosæ vitæ; in quo anima affectibus nondum edomitis Deum quidem odoratur, et quasi degustat, currens in odorem unguentorum ejus, non eo tamen ad arbitrium et voluptatem suam fruatur. « Et mirabar, inquit S. Augustinus, *lib.* VII *Confess.* cap. XVII, quod jam te amabam, et insistebam frui deo; sed rapiebar a te decore tuo, et ruebam in ista cum gemitu; et pondus hoc, consuetudo carnalis. » Et infra: « Aciem figere non valui, et percussa infirmitate redditus solitius, non mecum febrebam nisi amantem memoriam, et quasi olfacta desiderantem, que comedere nondum possem. » Hic amoris status describitur cap. I et II *Cantic.* Unde ibidem sponsa ait sponso: « Trahe me: post te curremus in odorem unguentorum tuorum; »

et: « Nolite me considerare quod fœca sim, quia decoloravit me sol. Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum, » etc.

Secundus amoris gradus et status animæ Deum amantis est vite contemplatricis. In eo collocatur anima, facta sibi ad eum gradu vitiorum habituum demolitione, passionum propriarum compressione, et perfecta rerum omnium sive abnegatione; et in eo constituta non solum sicut in prioro statu, Deum aliquando complectitur contemplationis et amoris actu, sed eodem continuato aliquandiu ipsum contemplans amansque pene possidet, magna mentis tranquillitate, fitque suavissimum lectus pacifici Salomonis, et quasi nuptiale ferulum, in quo sponsus requiescit ac vehitur, animam in se quiescentem fovens. Hic amoris gradus describitur cap. III et IV *Cantic.* Unde ibidem post primum sponse somnum sponsus adjurat adolescentulas, ne quæ illam a somno hoc amoris excilet.

Tertius amoris et amantis status est conflatus ex actione et contemplatione. In eo anima, sic iubente sponso, a contemplatione divulsa, se contra turbam et gregem pastoris dilata, propter nimiam charitatem qua dilexit nos, et sicut Patris in terras descendit, quæsiturus magnis laboribus, et proprio sanguine redempturus oviulas, que perierant, procellam nullam acerbissimorum temporum, periculum nullum penamque subterfugiens, aut deducens, dum illas recuperaret. Hic amoris status describitur cap. V, VI et VII *Cantic.* Unde ibidem sponsus sponsam ad campos et villas invitat: « Ut quasi bonus pastor pascat gregem suum, lassos allevet, revocet errantes, infirmos lucretur, » ait S. Ambrosius, *lib.* *De Isaac et anima*, cap. VIII. Licet enim ibidem sponsa negligentie insimuletur, quod sponso ostium pulsant non statim aperuerit: tamen mox facti penitens ipsa in majorem sponse amorem exarsit, perinde ac « amantium ira, amoris redintegratio sunt. »

Quartus status est, cum anima vitam supra humanam, ac pene divinam, superadietis longe superiorem, inexplebili desiderio appetens, tanto flagrat divini amoris incendio, tantaque veluti zelotypia estuat, ut manere in carne non illi sit, et peregrinari a Domino alter quasi infernus illi videatur, soleaturque propterea exilium suum, ac perferat uno studio laboreque animarum lucrandarum dilectissimo sponso. De qua re sic S. Gregorius, *lib.* II *super Ezech.* hom. 13: « Qui sunt in sancta Ecclesia thalami, nisi eorum corda, in quibus animæ per amorem sponso invisibilibus junguntur, ut ejus desiderio mens ardeat, nulla jam que in mundo sunt concupiscat, presentis vite longitudo in penam deputet, exire festinet, et amoris amplexu in cœlestis sponsi visione requiescere. Mens itaque que jam talis est, nullam presentis sæculi consolationem recipit, sed ad illam

Græcæ
et
sponsæ
et
sponsæ
et
sponsæ

quam diligit medullitus aspirat, fervet, anhelat, anxiatur. Vilis fit ipsa salus corporis, quia transfixa est vulnere amoris. » Illic status amoris describitur *Cantic.* cap. viii. Unde ibi post tertium nomum de ea dicitur: « Quae est ista quae ascendit de deserto delictis affluens, innixa super lectum suum? Pone me ut signaculum super cor-

tum, etc. Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus emulatio: lampades ejus, lampades ignis atque flammarum. » Ita noster Bernardinus Rosignolius, *De Disciplina christiana perfectionis*, lib. IV, cap. ix, qui deinde singula capita singulorum versus ex ordine, hisce quatuor amoris gradibus alternative adaptat.

COMMENTATORES

CANTICI CANTICORUM.

HEBRÆI.

Primus est Chaldaeus Paraphrastes, qui in Canticum fuit R. Joseph Caenus, sicut in Penlateucho fuit R. Aquila, qui chaldaice Onkelos dicitur, in Prophetis vero R. Jonathan filius Uzielis. Hi omnes, utpote judæi, Judaizant, ac praesertim R. Joseph, qui Canticum non tam vertit quam explicat, ut non tam interpres quam paraphrastes, sive commentator esse videatur. Quare Canticum de Synagoga, deque lege Mosis, tabernaculo, manna caeterisque beneficiis Israeli collatis interpretatur, multaque interserit ex Judaeorum fabulis, et Thalmudistarum figmentis, quae colligit et excusat Franciscus Lucas in Apologia Paraphrasis Chaldaea. Habet tamen suum usum, et vere interpretationi obsecundat, sicut Synagoga subservit Ecclesiae, lexque Evangelio, et Moses Christo, eique quasi typus praeluit.

Scripsere quoque in Canticum R. Salomon, Aben-Ezra et R. David Kimchi.

GRÆCI.

Primus Origenes in Canticum scripsit homilias sex, in quibus « Origenes vicit seipsum, » ait S. Hieronymus, qui eas ex Græco in Latinum convertit; quare temere et sine causa ultimas quatuor Origenis esse negat novus (imo novator et in fide cacodoxus) Origenis interpres. Finit in capite secundo *Cantic.* vers. 14. Floruit anno Domini 228.

S. Gregorius Nyssenus, frater S. Basili, edidit in Canticum homilias 13. Finit in cap. vi, vers. 9. Floruit anno Domini 380.

Philo Carpathiorum Episcopus constitutus a S. Epiphanio. Exstat tom. I *Biblioth. SS. Patrum*; sed multa illi inserta vel infarta sunt a sciolo quopiam ex S. Gregorio, quae cum reliqua explicatione parum congruat. Floruit anno Domini 374.

Theodoretus docte et genuine Canticum explicat, atque trium aliorum Patrum, quos non nominat, explicationem adjungit. Floruit anno 430. Censet Hortolanus tres hosce Patres esse S. Gregorium Nyssenum, S. Nilum monachum S. Chrysostomi discipulum, et S. Maximum. Hi enim Theodoro tuere coevi; et horum trium brevis Can-

tici paraphrasis, Commentario Theodreti in Canticum praefigitur.

Michael Psellus S. Gregorii Nysseni est compendiarior.

LATINI.

Primus est Aurelius Cassiodorus, consul romanus, ac Theodoricis regis Gothorum cancellarius; unde ejus nomine plures scripti epistolae tanto viro dignas, qui deinde aule perbesus, mundo valedicens, et monasticum in monasterio a se constructo exerceus, totum se pietati et Sacris Litteris tradidit, in hisque plane senescens, prope centenarius sancto fine quievit, ait Baronius, anno Domini 562. Illic ergo scripsit in Canticum breviter, sed clare, ac saepe acu tangit sententiarum difficultatem, sensumque litterarum genuinum assignat: unde ex eo plura deponit Beda, Haymo et alii; sed sciolus quispiam nonnulla Cassiodoro atlexuit. Nam cap. iii, vers. 11, citat Gregorium Papan, qui centum annis eo fuit posterior. Floruit anno Domini 539, coevus et socius Severini Boetii, ac Symmachi consulis romani.

Justus Orgelitanus Episcopus scripsit in Canticum. Exstat tom. I *Biblioth. SS. Patrum*. Floruit anno 540, sub Justiniano imperatore. Interfuit concilio Toletano II. Vide S. Isidorum *De Scriptor. Eccles.* cap. xiv, et *De Viris illustr.* cap. xxxiv.

Venerabilis Beda prolixum edidit Commentarium, anno 706, cui et alium subjungit, quem ipse ex variis S. Gregorii locis colligit.

Albinus, sive Alcuinus Flaccus, Bedae discipulus, et Caroli Magni magister, anno 750.

Aponius docte et graviter scripsit in Canticum anno Aponiensi, ait Sixtus Senensis in *Biblioth.*, Possivinus et Bellarminus, *De Script. Eccles.* Sed antierius vixisse videtur. Nam Aponium citat Beda lib. IV in *Cantic.* cap. xxiii. Beda autem floruit anno 700. Finit Aponius in cap. iv *Cantic.* vers. 7, ad illa: « Tota pulchra es, amica mea; » ac deinde Commentarium Aponii continuavit Lucas Abbas S. Corneli, ex ipsis Aponii verbis, «ed successis et in pausa contractis, unde multi illum citant nomine Aponii.

Angelomus monachus, Aponii est abbreviator. Floruit anno 830, tempore Lotharii imperatoris. Unde in *Præfat.* eum laudat, quod, relicto impe-

Cassio-

dorus.

Justus
Orgel-

itanus.

Beda.

Alcu-

inus.

Aponi-

ensis.

Angelo-

mus.

rio, monasticen amplexus sit, in eaque pie defunctus vitam studiumque suum sancte consummarit.

Haymo Bedara fere in compendium redigit, ac pene ad verbum transcribit Cassiodorum. Obiit anno 833.

S. Anselmus, Cantuariensis Archiepiscopus, anno 1081.

Rupertus abbas Tuitiensis Canticum explicuit de B. Virgine, anno 1119.

S. Bernardus pie et eleganter explicat Canticum; sed morte preventus, illud non absolvit; unde ei successit Gilbertus abbas, qui opus prosecutus est. Floruit anno 1130.

Richardus de S. Victore, S. Bernardo coævus et amicissimus, paucas Cantici sententias exponit.

Inter opera S. Thomæ Aquinatis exstat commentarius in Canticum. Dubitant tamen viri docti an hic commentarius sit ipsius, quia stylum ejus non redolet, atque ex Cassiodoro et Beda videtur transumptus. Idem plane ad verbum exstat apud Haymonem, qui 430 annis antecessit S. Thomam: quare Commentarius S. Thomæ, quem sub mortem dictavit monachis Fossæ novæ, juxta Romam, videtur fuisse alius ab hoc. Quocirca diversus plane ab hoc Commentarius in Canticum nomine S. Thomæ prodiit seorsim impressus a Petro Gualtero anno Domini 1543, soletque juncti Commentario Cajetani in Proverbia et Ecclesiasten. Hic magis redolet stylum scholasticum S. Thomæ.

Guillelmus Parvus abbas Becensis, anno 1170.
Honorius, Augustodunensis presbyter, anno 1220.

Hailgrinius, Cardinalis Sabinensis, anno 1233.
Ex variis S. Ambrosii locis Commentarium

tegrum in Cantica collegit Antonius Demochares. Exstat in fine tom. V S. Ambrosii.

RECENTIORES.

Nicolaus Lyranus, Hugo Cardinalis, Dionysius Carthusianus, Jacobus Jansonius, Joannes Picus Carthusianus, Placidus Nigidius, Alfonsus ab Orozco, Tuccius, Hieronymus Almonacrius, et plures alii, quos Romæ reperi. Ceteris eminent Franc. Titelmannus, Luisius Legionensis, Cosmas Damianus Ortolanus, Philippi II Hispaniarum regis theologus, qui paraphrasin habet luculentam et succulentam; Joannes a Jesu Carmelitanus, nostri Gaspar Sanchez et Ludovicus de Ponte. Novissime et exactissime noster Martinus Delrio, Michael Gislerius et Ludovicus Sotomajor; denique nuperime Joannes Malderus Episcopus Antuerpiensis, ac noster Luisius ab Alcazar in allusionibus ad Apocalysin toto lib. III. uterque succincte, sed erudite et nervose.

Ex his omnibus succum exprimam, et pollinem floremque decerpam. Literale e mystico discernam, indigesta digeram, confusa distribuam, et cuique quod suum est ordinate attribuam; atque propria plura addam, memor semper solitæ reverentis et methodi.

Porro Joannes Gerson cancellarius Parisiensis Canticum exposuit de amore seraphico, quo anima pia ardet erga Christum, anno Domini 1429, ac complevit die 9 Julii, et instar S. Thomæ post triduum, puta die 12 Julii, cum Commentario vitam finivit, anno ætatis 66, ut amicus Christi frueretur in celo, unde identidem repetens illud Cant. viii: « Fortis est ut mors dilectio, » illi immortuus est.

PRIMUM DRAMA,

SIVE

PRIMA PARS CANTICI

QUA DESCRIBITUR INFANTIA ECCLESIE

(QUÆ FUIT AB ORTU CHRISTI USQUE AD ASCENSIONEM IN CÆLUM),
A CAP. I VERSU 1, USQUE AD CAP. II VERSUM 8.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sponsa ambit spirituale sponsi osculum, ubera, unguentum, oleum, cellaria. Mor, vers. 5, ait se formosam, sed nigran ab astu solis et persecutionis. Unde, vers. 7, quaerit locum sponsi, auditque ab eo ut abeat post greges et pastores. Unde, vers. 9, eam assimilat aquilæ, genas turturi, colubæ montibus. Denique, vers. 12, asserit nardum suum deesse odorem, presente sponso, quem comparat fasciculo myrrhæ et botro cypri, cum eoque spiritali laudis affectu dissuaviatur.

1. Osculetur me osculo oris sui : quia meliora sunt ubera tua vino, 2. fragrantia unguentis optimis. Oleum effusum nomen tuum : ideo adolescentulæ dilexerunt te. 3. Trahe me : post te curremus in odorem unguentorum tuorum. Introduxit me rex in cellaria sua : exultabimus et letabimur in te, memores uberum tuorum super vinum : recti diligunt te. 4. Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. 5. Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol : filii matris meæ pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis : vineam meam non custodivi. 6. Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum. 7. Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum, et pascas hædos tuos juxta tabernacula pastorum. 8. Equitavi meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea. 9. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis, collum tuum sicut monilia. 10. Murenulas aureas faciemus tibi, verniculatas argento. 11. Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. 12. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. 13. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. 14. Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum. 15. Ecce tu pulchra es, dilecte mi, et decorus. Lectulus noster floridus : 16. tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra expressina.

VOX SPONSÆ.

1. OSCULETUR ME OSCULO ORIS SUI. — Invereconda videtur sponsa, quæ præter morem feminarum honestarum et verecundarum, prior ambit sponsum, ejusque spiritale osculum sine ulla præfatione illico possit; sed amore sancto ebria nescit erubescere : ubi enim amor, ibi non est timor vel pudor. « Præceptum amor, ait S. Bernardus, nec iudicium prestolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frenatur, nec rationi subijcitur. Rogo, supplico, flagito : Osculetur me osculo oris sui. »